

РОЗДІЛ 1

МАНІПУЛЯЦІЇ ЩОДО ҐЕНДЕРНОЇ ПРОБЛЕМАТИКИ В АКАДЕМІЧНОМУ ВИМІРІ (СЕРЕДОВИЩІ)

Визначення поняття «ґендер»

Поняття «ґендер» увійшло до активного вжитку в суспільних науках, починаючи з 1960-х рр. Знаковою стала стаття Роберта Столлера (Robert Stoller) «Sex and Gender: on the Development of Masculinity and Femininity» (1968), де він наводить відмінність між біологічною статтю (чоловіки та жінки) й ґендером (соціально сконструйованими очікуваннями щодо маскулінності та фемінності, а також соціальними ролями чоловіків і жінок у суспільстві). Якщо статеві відмінності у переважної більшості людей (окрім інтерсексів) закладені від природи, то ґендерні відмінності є соціальними очікуваннями від кожної зі статей, які можуть відрізнятися у різних культурах, у різні історичні періоди тощо.

Антиґендерні критики абсолютно безпідставно занепокоєні, що поняття ґендеру нібито запроваджується на заміну поняттю статі і заперечує статеві відмінності між чоловіками та жінками, а також тим, що ґендер пропонує людям самостійно обирати сексуальні ідентичності, яких може бути безліч. Отець Ігор Бойко, керівник Школи біоетики УКУ, стверджує, що «сьогодні в Україні і світі на заміну дотеперішньому уявленню про існування людини у двох статях приходять ґендерні теорії, що пропонують розглядати людське життя у десятках так званих «соціальних статей» або ґендерів»³.

Дійсно, ґендерних ідентичностей у світі є дуже багато, адже в різних суспільствах очікування від чоловіків і жінок можуть розходитися. Але ґендерні ідентичності не є запереченням статевих відмінностей, навпаки — вони є різними способами надання значення цим статевим відмінностям. Дослідники ґендеру не заперечують, що існує чоловіча і жіноча стать, а натомість запитують — які наслідки має ідентифікація суспільством людини як жінки чи як чоловіка і як ці соціальні очікування і саморепрезентації можуть відрізнятися і змінюватися. Ґендерні теоретики та активісти також часто ставлять політичне запитання — які з усталених на даний момент стереотипів і очікувань щодо чоловіків і жінок обмежують можливості кожної зі статей до самореалізації і як можна протидіяти цим обмежувачим і дискримінаційним ґендерним ролям і стереотипам? Тому в політичній площині ведеться ґендерна політика, основною метою якої є досягнення ґендерної рівності. Згідно з Законом України «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» (2005 р.), ґендерна рівність визначається як «рівний правовий статус жінок і чоловіків та рівні можливості для його реалізації, що дозволяє особам обох статей брати рівну участь у всіх сферах життєдіяльності суспільства».

3 Бойко І. (2018). Позиція Церкви щодо ґендерної рівності bioethics.ucu.edu.ua/pozytsiya-tserkvy-shhodo-gendernoyi-rivnosti

Тож твердження, що ґендерна теорія і ґендерна політика заперечують існування двох статей — чоловічої та жіночої — не має під собою наукового підґрунтя. Хоча серед ґендерних теоретиків існують такі, хто визначає ґендерні ідентичності як континуум (не полярні характеристики, а різні градації фемінності та маскулінності) і визнають можливість розбіжності біологічної статі та ґендерної ідентичності (наявність трансґендерів, біґендерів чи аґендерів), втім навіть це крило розрізняє стать як дане від природи, і ґендер — це те, як кожен і кожна з нас проживає свою біологічну стать.

Визначення ґендеру як «особистого вільного вибору» пропонує глава УГКЦ Святослав Шевчук (і слідом за ним саме таке визначення поширюється у католицьких колах, зокрема в УКУ) у Посланні Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ стосовно небезпеки ґендерної ідеології від 1 грудня 2016 р.⁴:

Упродовж тисячоліть людство визнавало існування двох статей на основі біологічних критеріїв – чоловічої та жіночої. Останнім часом значного поширення і впливу набули світоглядні системи, які суперечать християнській вірі, об'єктивній науковій дійсності і природному запові — ґендерні теорії. Їх основою є розрізнення між біологічною статтю, даною людині від зачаття, та ґендером — певним особистим вибором сексуальної поведінки. Внаслідок цього статева приналежність більше не вважається даром Божим, а декларується предметом особистого вибору людини. Вона «перестає усвідомлюватися як глибинне покликання особи до вічної любові, а вважається наче тимчасовою грою»⁵

Цей акцент антиґендерних теоретиків на «вільному виборі» ґендерних ідентичностей є проблематичним (навіпаки, чоловіки і жінки часто обмежені у виборі наявності наперед заданих із боку суспільства очікувань щодо маскулінності та фемінності, а ґендерні ролі

4 Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиепископства УГКЦ стосовно небезпеки ґендерної ідеології від 1 грудня 2016 р. http://news.ugcc.ua/documents/poslannya_sinodu_yepiskop%D1%96v_kiievogalitskogo_verhovnogo_arhiiepiskopstva_ugktsstosovno_nebezpeki_gendernoi_%D1%96deolog%D1%96i_78209.html

5 У вищезгаданому Посланні Синоду єпископів УГКЦ ключовим лейтмотивом постає питання «вільного вибору» як неприйнятного у питаннях ґендерних ідентичностей і сексуальних орієнтацій:

«Тоді як статева ідентичність базується на біологічній психофізичній дійсності, ґендерна відмовляється від бінарності (чоловік або жінка) на користь широкої та довільної гами самоідентифікації. Отже, стать — природне явище, а ґендер — дійсність психічного самосприйняття, часто зумовлена суспільним впливом. Ґендерна ідеологія наполягає, що людина може вільно обирати і втілювати в життя свою сексуальну ідентичність незалежно від біологічної статі. Таке відокремлення та протиставлення статі та ґендеру є небезпечним, бо спотворює традиційні устої суспільства, основані на Божому і природному законі. Поняття ґендеру постійно змінюється і трансформується. Якщо первинно його «конструювали» на протигагу до біологічної статі, вказуючи, що особа може вибирати ґендерну (суспільну) роль чоловіка або жінки незалежно від фізіологічного буття чоловіком чи жінкою, то тепер стверджується, що не лише біологічна стать не має впливу на вибір суспільної ролі, а й сама суспільна роль чоловіка чи жінки не є необхідною».

та ідентичності сконструйовані соціально і відтворюються не кожним окремим індивідом згідно з його особистими бажаннями, а в соціальних інститутах (економіка, політика, сім'я, освіта тощо). Також проблемною з наукової точки зору є спроба пов'язати поняття ґендеру і сексуальної ідентичності, присутнє у вище цитованого Шевчука, а також в інтерв'ю з Петром Гусаком із Інституту родини та подружнього життя УКУ:

З 1994 року, на Міжнародній конференції з народонаселення в Каїрі та через рік після Міжнародної жіночої конференції в Пекіні, агресивні феміністки почали впроваджувати цей термін в міжнародний слововжиток, витісняючи ним поняття «sex», тобто «стать». Це було потрібно, щоб вони, серед яких було багато активних лесбіянок, могли ствердити, що гомосексуальна поведінка є просто іншою, і з погляду етики та сексології не відрізняється від природного подружнього життя. Це наче роль, яку можна довільно грати. Таким чином, гомосексуалізм та лесбіянство могли бути винесені поза моральний дискурс⁶.

Тамара Марценюк у книзі «Ґендер для всіх» зазначає, що про сексуальну ідентичність у ґендерних студіях є сенс говорити лише, коли нас цікавлять чоловіки та жінки як гетерогенні групи, які відрізняються між собою низкою ознак, серед яких може бути не лише сексуальна орієнтація, а й вік, місце проживання, етнічна чи релігійна приналежність тощо. Згідно з Тамарою Марценюк, кожна з ознак має свою класифікацію, а саме:

- ▶ ознака статі: біологічний чоловік, біологічна жінка, інтерсекс;
- ▶ ознака ґендерної ідентичності: жінка, чоловік, трансґендер, біґендер і аґендер;
- ▶ ознака сексуальної орієнтації — гетеросексуальність, гомосексуальність, бісексуальність, асексуальність.

Тобто поняття сексуальної орієнтації стосується і жінок, і чоловіків: вони можуть бути гетеросексуальними, гомо- або бісексуальними. Але далеко не всі дослідження на ґендерну тематику стосуються питання сексуальної орієнтації чоловіків і жінок, так само як далеко не всі зачіпають питання віку, соціального статусу тощо.

Чому ж визначення ґендеру антиґендерними теоретиками відрізняється від загальноприйнятих у суспільних науках? Ґендерні активістки в журналі «Я» у 2013 р. серед основних чинників поширення антиґендерних рухів виокремили «недоліки законодавчого забезпечення та відсутність чітких визначень понять, пов'язаних з ґендерною проблематикою», зазначаючи: «На нашу думку, саме відсутність чітких дефініцій

6 Гусак П (2015) Ґендерна політика сьогодні: що це? <http://catholicnews.org.ua/genderna-politika-sogodni-shcho-ce>

у законодавстві створює простір для хибних концептуалізацій ґендерної тематики, упередженого ставлення до термінології та ініціатив, маніпуляцій суспільною свідомістю». Але з проведених авторками інтерв'ю з представниками академічного поля складається враження, що вони знають загальноприйняті визначення, але хочуть відмежуватись від поля ґендерних студій і дискредитувати його, бо початково стоять на інших епістемологічних засадах і мають інші політичні погляди. Їхнє рішення змістити акценти з ґендерної рівності на питання сексуальності чи «вільного вибору» множинних ідентичностей є свідомим і відображає їхню світоглядну позицію щодо бажаного соціального устрою.

Перше, від чого критики ґендерної теорії, які вони називають «ґендерної ідеології» в академічному полі хочуть відмежуватись, це принципи соціального конструктивізму. Критики, котрі розділяють засади есенціалізму, вбачають у суспільному устрої природний або Божий задум, який необхідно відстоювати як єдино можливий і єдино правильний (спроби щось змінити, згідно з цим підходом, ведуть до руйнування суспільства та його загибелі). Показовим є назва популярного антиґендерного фільму «Битва за природу» з наголосом, що ґендер є неприродним (суперечить природному порядку речей). Вони не готові прийняти тезу про те, що соціальний світ, у якому ми живемо, сконструйований нами і що ми постійно залучені або до його відтворення, або до змін. Особливо їх непокоїть можливість «вибору» людиною своєї ідентичності:

Оскільки ґендер цілковито відокремлений від бінарної біологічної статі, то він може визначатися будь-якими відмінностями в поведінці, біологічними ознаками, психологічними особливостями, статевими потягами тощо. Людська особа тут розуміється як своєрідна «безтілесна свобода», яка є творцем самої себе і моделює власну ідентичність, зокрема тілесність у її статевому вимірі як інструмент для отримання максимальної насолоди з найменшою відповідальністю. З цієї «теорії» випливає, що кожна людина може мати ґендер, визначений унікальною комбінацією характеристик, що їх особа сама собі довільно надає. Ґендер нібито можна вибирати. Тому існує імовірність вибрати такий, який збігатиметься з біологічною статтю. Але можна вибрати й відмінний. Людині пропонується не обмежуватися своєю біологічною статтю чоловіка або жінки чи навіть суспільною роллю чоловіка або жінки, а натомість обирати свій ґендер і ґендерну роль серед множини можливостей (різні ґендерні ідеологи називають від кількох до десятків таких ролей – наприклад, гетеросексуальну, гомосексуальну, транссексуальну, андрогінальну, біґендерну, аґендерну тощо). Тож є визначальним не буття кимось, а діяння в ролі когось. Окрім того, ґендер проголошується не статичною, а динамічною дійсністю, тобто впродовж життя його можна

багаторазово змінювати. Наслідком такого хибного способу мислення є висновок про те, що нібито можна вільно вибирати спосіб статевого життя», — **стверджується в уже цитованому вище Посланні Синоду Єпископів УГКЦ.**

Тому друге, чого бояться критики ґендерної політики, це зміни в суспільному сприйнятті ґендерних ролей і ґендерних ідентичностей (особливо тих, що пов'язані зі сферою сексуальності). Якщо політичні сили ліберального спрямування назагал заохочують ці зміни і розробляють законодавчу базу, щоб закріпити різноманіття, консервативні сили вбачають своїм обов'язком захист традицій та «кращих практик минулого» (звідси акцент на «традиційних цінностях» і на потребі «охороняти» сім'ю, освіту дітей тощо). Для них різноманіття є ознакою релятивізму, розхитуванню фундаменту під ногами, відсутності чітких моральних орієнтирів, наданих «згори» (Богом) або «з минулого» (пращурами). Недарма такі політичні та релігійні сили нерідко називають «фундаменталістами» — вони прагнуть міцного фундаменту й однозначних моральних орієнтирів.

Таким чином, основний акцент у критиці переміщується з поля наукових дискусій до політичного поля з чітким оціночним судженням про бажаність того чи іншого суспільного устрою. Небажаними для представників антиґендерних кіл є, по-перше, заперечення визначальної ролі біологічної статі у формуванні ґендерних відмінностей, а, по-друге, прийнятність як рівноцінних усіх ґендерних ідентичностей, сексуальних практик та моделей сім'ї та співжиття.

Суттєвою маніпуляцією є зведення усього спектру ґендерної тематики до проблем сексуальних меншин. Таким чином відбувається змішування поняття «ґендер» із сексуальною орієнтацією, правами ЛГБТ-спільноти, цивільними партнерствами та одностатевими шлюбами.

За словами соціологині, докторки соціологічних наук Олени Стрельник створюється враження, що:

...Нібито тема ґендерної рівності зводиться виключно до теми одностатевих партнерств. Безумовно, ці теми справді є пов'язаними, але не є тотожними. У боротьбі за ґендерну рівність ми не маємо втрачати розмови про права жінок. Також із певною обережністю я ставлюся до ідеї створення спільних туалетних просторів для жінок та чоловіків, з пересторогою ставлюся і до того, що компанія Procter & Gamble прибрала з прокладок і тампонів жіночу позначку.

Мені здається, ця дискусія могла би бути важливою для експертного товариства задля того, аби ми могли дати якусь консолідовану відповідь щодо того, а яке ж місце біологічної статі у розмовах про ґендерну рівність. Проте в цих темах є певний поступ в тому, що стосується зняття табуованості з тем жіночої фізіології та сексуальності, які ініційовані феміністичним колом..

Академічні засади антиґендерної ідеології

УКУ як католицький університет відстоює офіційну позицію Католицької церкви з питань ґендеру. Саме з неоконсервативних католицьких кіл походить лівова частка критичних публікацій про ґендерну теорію, яку автори таких публікацій називають «ґендерною ідеологією». Перекладена українською мовою книга «Сексуальна революція: руйнування свободи в ім'я свободи» авторства німецької соціологині Гарбієли Кубі, яка у 1996 р. навернулася до католицизму у віці 52 років і відтоді активно публікує книги про «ґендерну ідеологію» (а також про загрози книг про Гаррі Поттера і шкоду від дитсадків і ясел до трирічного віку). Основний аргумент Кубі — що під виглядом «більшої свободи» людству пропонується таке бачення сексуальності, шлюбу та сім'ї, яке «заперечує життя» та «поневолює людей», пропонуючи їм культуру смерті й заперечуючи справжню свободу, що полягає у визнанні й прийнятті своєї «даної Богом» статі та сексуальної ідентичності.

Особливо критичним до ґендерної теорії був папа Бенедикт XVI, який створив Папську академію «За життя» («Pro vita»)⁷. Один із перших антиґендерних заходів в УКУ відбувся у 2012 р. за участі Марії Луїзи Ді П'єтро (лікарки-ендокринологині та фахівчині з питань біоетики в Папській академії «Pro vita»). Сам Бенедикт XVI звинуватив ґендерну теорію у «самоемансипації» від творіння і Творця (Benedict XVI, Christmas Address to the Roman Curia 2008), яка пропагує ліберальний «вільний» підхід до питань сексуальності, шлюбу та сім'ї⁸.

Таким чином, критика ґендерної ідеології наклалась на консервативну позицію церкви з інших питань, пов'язаних із сексуальністю та сімейним життям. Для католицької церкви

⁷ <https://ucu.edu.ua/news/v-uku-ekspert-z-italiji-rozpovila-pro-nebezpeku-gendernoji-ideolohiji/>

⁸ Хоча папа Франциск розформував цю Папську академію «За життя», змінив членство в ній з довічного до 5-річних термінів і обрав нових членів (серед них представників інших релігій), а також дещо змістив фокус із питань сексуальності на соціальні питання бідності та безробіття, мігрантів і біженців, а також турботи про довкілля, він також досить критично ставиться до спроб окремих ґендерних теоретиків «стерти і заперечити відмінності» між чоловіками і жінками: «Я запитую себе, чи так звана ґендерна теорія не є вираженням фрустрації і резигнації, що прагне скасувати статеву відмінність, бо більше не знає як з нею взаємодіяти». (Francis, General Audience April 15, 2015) “Womanhood expresses the ‘human’ as much as manhood does, but in a different and complementary way” (LW 7).

сексуальні стосунки допустимі лише в шлюбі між чоловіком і жінкою, відкритому до відтворення роду (без контрацептивів) і укладеному один раз на все життя. Розлучення і повторний шлюб, контрацепція, дошлюбний і позашлюбний секс, поліаморія, гомосексуальні стосунки — усе це, з точки зору католицьких догм і офіційних документів, суперечить «Божому задуму» і є гріховним. Загалом, якби термін «ґендерна ідеологія» не було винайдено, позиція нинішніх активістів антиґендерного руху з цих питань мало чим би відрізнялась.

Джін Бернс у розділі про католицьку лівицю і сексуальність у книзі *What's left? Liberal American Catholics* вказує на важливий поворот в інституційній католицькій церкві (тобто в офіційних ієрархічних структурах) у другій половині XX ст. На відміну від попередніх періодів, де роль католицької церкви залишалась вагомою у багатьох соціальних, економічних і політичних питаннях, сьогодні церква майже повністю втратила вплив у всіх цих сферах. Бернс вважає, що така надмірна увага до питань сексуальності прямо пов'язана, з одного боку, зі змінами у прийнятті суспільством більшого різноманіття сексуальних практик і форм співжиття людей, ніж сто чи двісті років тому, а, з іншого, — з секуляризацією та втратою авторитету в інших сферах суспільного життя. Церква має чітко прописане соціальне вчення з безлічі питань — екології, трудових прав робітників, гостинності до біженців, безумовних прав на освіту й медичний захист тощо. Але щодо жодного з цих питань церква не посідає такої однозначної та безкомпромісної політичної позиції, не чинить такого систематичного спротиву на всіх континентах у політичній площині.

Тож у випадку УКУ, як і інших католицьких осередків в Україні, страх про «заміну статі ґендером» пов'язаний з офіційною позицією католицької церкви щодо питань сексуальності, сімейного життя і традиційних ґендерних ролей, які, на думку церкви, відображають природні статеві відмінності. Водночас варто зазначити, що у питаннях рівності прав чоловіків і жінок, протидії дискримінації чи сексуальному насильству католицька церква виступає за рівність і проти дискримінації та насильства, тож певні точки перетину існують, хоч у церковних колах воліють не вживати слова «ґендер» і вважають його заідеологізованим. Як стверджує о. Ігор Бойко:

Церква жодним чином не заперечує вплив культури на суспільство і те, що подекуди цей вплив є руйнівним. Церква не заперечує існування умовностей і стереотипів у суспільстві, зумовлених тою чи іншою культурою. Вона також не заперечує той факт, що жінки і по сьогодні можуть бути дискриміновані чоловіками та зазнавати різного роду насильства з їхньої сторони. Однак проблему насильства Церква вбачає не у відмінностях між

чоловіками та жінками, які слід за будь-який кошт нівелювати, що є, зрештою, неможливим, а в застосуванні сили сильнішою стороною супроти слабшої. (...) Церква виступає за рівність чоловіків і жінок, тобто за рівність за статевою ознакою, але проти ґендерної рівності. Бо це не тотожні поняття. Рівність за статевою ознакою водночас передбачає рівність соціальних ролей, але в жодному разі не їх однаковість⁹.

«За рівність чоловіків і жінок, але проти ґендерної рівності»: маніпулятивне розрізнення першої хвилі фемінізму і «ґендерного фемінізму»

Представники антиґендерної позиції наголошують на відмінності між першою хвилею фемінізму, яку вони всі начебто підтримують, і сучасними течіями «ґендерного фемінізму». Петро Гусак з Інституту родини і подружнього життя УКУ зазначив:

Нещодавно один із службовців Львівської міської ради розповідав мені, що їм цю інформацію подають в іншому світлі: ґендер як соціальна рівність чоловіка і жінки. Така рівність сама по собі є доброю, але до чого тут ґендер? Після того, як він буде у всіх на слуху, за ним тоді піде зміна сексуальних ролей, сімейних ролей, легалізація гомосексуальних подружжів, тому що вони «грають ґендерну роль». Наприклад, один із гомосексуалістів «грає ґендерну роль» матері. Чому ж тоді — аргументують вони — їм не дати можливість всиновити дитину?¹⁰

Вищенаведені критичні аргументи і сам термін «ґендерна ідеологія» вперше зустрічаємо в середині 1990 рр. у неоконсервативних католицьких і протестантських спільнотах у США, а також у феміністичному і постфеміністичному дискурсі, де знаковою була книга Who stole feminism? How women have betrayed women Крістіни Хофф Соммерс 1994 р. Соммерс протиставляє «ґендерний фемінізм» першій хвилі, яку вона називає «фемінізмом рівності»¹¹.

Скажімо, Ігор Бойко вважає неоднозначність поняття «ґендерна рівність» однією з причин, чому Всеукраїнська рада Церков і релігійних організацій виступає проти ратифікації Стамбульської конвенції, але поспішає уточнити, «що однак зовсім не означає, що Рада

9 Бойко І. (2018). Позиція Церкви щодо ґендерної рівності bioethics.ucu.edu.ua/pozytsiya-tserkvy-shhodo-gendernoyi-rivnosti

10 Гусак П. (2015). Ґендерна політика сьогодні: що це? <http://catholicnews.org.ua/genderna-politika-sogodni-shcho-ce>.

11 про неї, і про різні течії консервативного фемінізму.

Церков виступає за насильство чоловіків над жінками чи якимось чином стоїть на заваді законові протидіяти такому насильству»:

Більшість українців під поняттям «ґендерна рівність» розуміють рівність чоловіків і жінок, тому, коли Церква піднімає голос проти «ґендерної рівності», їй відразу закидають намагання зберегти та посилити патріархальний лад в Україні, дискримінувати жінок, ледь чи не сприяти насильству щодо останніх. Такі закиди мали би підстави лише тоді, якби поняття «ґендерна рівність» було б справді однозначним та розумілася під ним власне і виключно рівність двох статей. Але так не є, це словосполучення по суті є настільки неоднозначне, наскільки неоднозначним є поняття «ґендер». (...) ґендер, на відміну від статі, не є ані сталим поняттям, ані оснований на якійсь об'єктивній дійсності, адже пов'язаний з індивідуальним та соціальним самосприйняттям чоловічості чи жіночості. Тому виникає закономірне питання: що саме криє під собою поняття «ґендерної рівності»? Якщо це рівність чоловіків та жінок, то чому б не називати її власне рівністю за статевою ознакою? Чому обов'язково має фігурувати багатозначне і контroversійне поняття «ґендер»?¹²

Дійсно, в ініціативах стосовно запровадження принципів ґендерної рівності можуть бути окремі «неоднозначні» моменти, які є дискусійними на сьогоднішній день, скажімо, права трансґендерів на зміну статі, чи можливості для людей, які ідентифікують себе як біґендери чи аґендери, не вказувати в документах свою стать. Але це зовсім не означає, що сам термін ґендеру є «неоднозначним» чи що в межах ширшого руху за ґендерну рівність католики не можуть артикулювати свою позицію і знайти консенсус із окремих питань. Скажімо, поняття релігії також включає в себе дуже різні практики і переконання, але це не означає, що саме поняття неоднозначне, чи що представникам різних релігійних традицій взагалі не варто послуговуватися терміном «релігія» і не варто вести діалог.

Олеся Горгота визнає потенційну користь тих досліджень у сфері ґендерних студій (зокрема — у психології), які розглядають ґендер «як певні стереотипи або соціальні ролі, які виконує та чи інша стать. В даному випадку, жіноча або чоловіча», і наголошують на «бінарності ґендеру чоловічої і жіночої статі»:

В Україні ми маємо ґендерні програми, ґендерні дослідження, які зараз намагаються впровадити, визначаючи бінарність ґендеру жіночої і чоловічої статі. Але проблема в тому, що поняття ґендеру відокремлюється від поняття статі, позбавляється фізіологічних,

12 Бойко І. (2018). Позиція Церкви щодо ґендерної рівності bioethics.ucu.edu.ua/pozytsiya-tserkvy-shhodo-gendernoyi-rivnosti

біологічних властивостей, людина окреслюється лише через соціальну роль¹³.

Цікаво, що основним застереженням респондентів було навіть не питання морального релятивізму в питаннях сексуальності, а теза щодо бінарності і комплементарності статей («фізичної, моральної і духовної відмінності і взаємодоповнювання» згідно з Катехізисом Католицької Церкви, пункт 2333). Показовими в цьому сенсі є слова о. Ігоря Бойка:

Виступати за рівність чоловіків і жінок не є тим самим, що виступати за ґендерну рівність. Це не те, що не одне й те саме, це зовсім різне. Якщо поняття рівності чоловіків і жінок побудоване на визнанні їхньої різності і взаємодоповнюваності (бо лише різне і рівне по статусу може доповнювати одне одного), то поняття ґендерної рівності побудоване на ствердженні однаковості чоловіків, жінок та всіх інших так званих «статей»¹⁴.

Насправді державна політика з впровадження принципів ґендерної рівності в Україні наразі не виходить за межі «бінарності статей», тож, здавалося, можна би було просто пояснити критикам, що їхнім цінностям нічого не загрожує і що прагнення ґендерних активісток на 90% збігаються з їхніми власними. Але ці цитати вказують на наявність значно глибших поділів. Ґендерні дослідники звісно ж визнають, що чоловіки і жінки не є однаковими, але вони також кажуть, що від багатьох соціальних відмінностей можна відмовитись, якщо ми вважаємо їх обмежуючими і дискримінаційними. Представники антиґендерних кіл часто не хочуть відмовлятися від наявних традиційних поділів, але не можуть про це сказати прямо, тому скеровують свою критику на ґендерні теорії, які вони називають «ідеологією». Як показує дослідження, реальна причина незгоди насправді є не науковою, а ідеологічною.

¹³ Горгота О. «Ґендерна ідеологія - відрижка комунізму». https://vgolos.com.ua/articles/genderna-ideologiya-vidryzhka-komunizmu_1179077.html.

¹⁴ Бойко І. (2018). Позиція Церкви щодо ґендерної рівності. <http://bioethics.ucu.edu.ua/pozytsiya-tserkvy-shhodo-gendernoyi-rivnosti/>.

Критика «ґендерної ідеології» і консервативність політичних поглядів

«Ідеологія — це система поглядів, ідей, переконань, цінностей та установок, що виражають інтереси різних соціальних груп, класів, товариств, в яких усвідомлюються і оцінюються відносини людей до дійсності і один до одного, соціальні проблеми і конфлікти, а також містяться цілі (програми) соціальної діяльності, спрямованої на закріплення або зміну існуючих суспільних відносин». (Вікіпедія). З наукової точки зору слово «ідеологія» не несе негативних конотацій. Кожен і кожна з нас має певну систему поглядів, ідей, переконань, цінностей та установок, а також може виокремити серед різних політичних ідеологій ті, які нам ближчі (що ми робимо, наприклад, обираючи політичні партії до парламенту). В контексті ґендерної теорії важлива лінія поділу проходить між консервативно-націоналістичними («правими») ідеологіями, з одного боку і ліволіберальними («лівими») — з іншого. Однак навіть у межах кожного з цих крил існують і внутрішні поділи — скажімо, існує напрям націоналістичного фемінізму, а ліві феміністки часто критикують своїх ліберальних союзниць у надмірній увазі до питань ідентичностей і недооцінюванні структурних нерівностей.

Серед респондентів даного дослідження переважали консервативні погляди, які проявляються у таких відповідях:

- ▶ апелювання до «вічних цінностей» і традиційних ґендерних ролей в сім'ї та публічному житті;
- ▶ гетеросексуальні статеві стосунки з метою відтворення роду в моногамному подружжі як єдиний морально прийнятний прояв сексуальності;
- ▶ роль церкви як морального авторитету, який має втручатись у політичне поле з рекомендаціями і спротивом небажаним з точки зору церковної ієрархії перетворенням;
- ▶ пріоритетна увага до таких тем, як аборти, ювенальна юстиція, гомосексуальні шлюби;
- ▶ недовіра до низових суспільних рухів (особливо екологічних і правозахисних), звинувачення у фінансуванні цих рухів «із Заходу», «Соросом» та ін.;
- ▶ заперечення теорії еволюції і змін клімату;
- ▶ критика ліберальної ідеології, особливо ідей свободи індивіда і вільного вибору своєї ідентичності та стилю життя;

► критика лівої ідеології, особливо ідей перерозподілу доходів для захисту вразливих соціальних категорій, ідей класових антагонізмів тощо.

Таке переважання неоконсервативних і праворадикальних поглядів відмічають численні соціологічні дослідження спротиву ґендерній рівності у глобальній перспективі, що говорить про необхідність приділяти увагу ширшому політичному контексту¹⁵.

Святослава Федорець, сімейна психологиня і сексологиня, у відео «Битва за природу» також не бачить проблем у ґендерних стереотипах і вважає, що вони необхідні для гармонійного розвитку дитини:

Подолання ґендерних стереотипів є таким штучним заходом. Бо багато відмінностей між статями визначаються біологічною складовою, яку намагається нівелювати і відмежувати ґендерна теорія. Окрім того, існування ґендерних стереотипів необхідне для гармонійного психосексуального розвитку дитини. У віці 5-7 років дитина має чітко засвоїти статево-рольові очікування, які соціум пред'являє до хлопчиків, а які до дівчаток. Подолання ґендерних стереотипів — це вмішування в природу людини, оскільки фізіологічне, психологічне і соціальне все іде в єдності»¹⁶.

Серед респонденток лунала думка про наявність цих точок перетину і можливість діалогу з певними застереженнями. Одна з викладачок Школи біоетики УКУ вважає, що варто співпрацювати у площині протидії дискримінації жінок, а також у питаннях протидії проституції і сурогатному материнству, застерігаючи водночас проти свободи сексуальних практик і заперечення значення фізіологічних відмінностей між статями. Олеся Горгота вважає опір «ґендерній ідеології» складовою консерватизму і традиційного шляху виховання (і в цьому її відповідь перегукується з багатьма консервативними рухами, які позиціонують себе як захисників «традиційних цінностей», сім'ї та дітей):

Українське суспільство залишається на традиційному шляху виховання, і це добре. Тому що саме консерватизм і традиційна культура дозволяє українцям виживати. Тому поки ми будемо зберігати такі традиційні погляди, традиційні світогляди в українському суспільстві та плекати їх, до тих пір ми будемо існувати як рід, як український народ. Якщо такі погляди будуть вважатися негативними і будуть усуватися, відповідно під загрозою буде наша

¹⁵ Див. наприклад: Faundes J.M.M. (2019) The geopolitics of moral panic: The influence of Argentinian neo-conservatism in the genesis of the discourse of 'gender ideology'. In: International Sociology. Vol.34. No.4, July 2019. P.402-417.; Graff, A., R. Kuper and S. D. Walters 2019. Introduction: Gender and the Rise of the Global Right. Signs: Journal of Women in Culture and Society 44(3):541-560.

¹⁶ Всі разом за сім'ю. Відео «Битва за природу». <https://www.youtube.com/watch?v=QrTdSIO7EAW>.

цілісність, наша єдність і збереження. Тому, на мою думку, зараз дуже велику увагу потрібно приділити збереженню традиційної культури української, її оновленню, аранжуванню в сучасних формах. Аби ядро культури української, традиційне ядро було збережене. Це необхідне саме для освітнього простору. І я дуже рада, що МОН сьогодні тримає курс на національно-патріотичне виховання молоді в Україні. Це традиційне духовно-моральне ядро дозволяє українцям відчувати себе не лише українцями, але й жінками, й чоловіками у сучасних умовах»¹⁷.

Подібно блаженніший Святослав Шевчук наголошує на «традиційних цінностях у сфері статевої та подружнього життя»¹⁸, а о. Ігор Бойко стає на захист «української сім'ї», яку нібито хоче зруйнувати «ґендерна ідеологія»:

Чому обов'язково слід вживати поняття «ґендерна рівність», а не «статева рівність» чи «рівність за статевою ознакою»? Чи справді ми, українське суспільство, сумніваємося в тому, що статей є лише дві? Чому обов'язковим є, коли хочемо прийняти документ про ненасильство над жінками, вплутувати туди теорію ґендеру, точніше ідеологію ґендеру? Чому обов'язковим є руйнувати українську сім'ю, коли хочемо боротися з соціальною нерівністю?¹⁹

Петро Гусак ставить під сумнів теорію еволюції як «ненаукову»:

Якщо є якась річ ненаукова, то щоб її впровадити в науку, її треба зробити головним провідним принципом. Так сталося з теорією еволюції. Бо коли Дарвін тільки її презентував провідним науковцям того часу, його звинуватили в відсутності методу і наукового підґрунтя. А вже потім з теорії еволюції зробили керівний принцип. Те саме зараз робиться з ґендером. Бо це псевдонаука, неправомірне перенесення терміна з граматики в соціологію. Зараз з цього теж роблять провідний принцип, щоб всі науки: соціологія, психологія, антропологія та інші відповідали теорії ґендеру, а якщо вони їй не відповідатимуть, вони наче б то не будуть насправді науковими. А науковців, які пручаються цьому, просто відкидають на маргінес²⁰.

17 Горгота О. «ґендерна ідеологія - відрижка комунізму». https://vgolos.com.ua/articles/genderna-ideologiya-vidryzhka-komunizmu_1179077.html.

18 «Статевість, як даний під час с х цінностей у сфері статевої та подружнього життя, хибно трактуючи їх як певні архаїзми та перешкоди до рівності, гідності й свободи».

19 Бойко І. (2018). Позиція Церкви щодо ґендерної рівності. <http://bioethics.ucu.edu.ua/pozytsiya-tserkvy-shhodo-gendernoyi-rivnosti/>.

20 Гусак П. (2015). ґендерна політика сьогодні: що це? <http://catholicnews.org.ua/genderna-politika-sogodni-shcho-ce>.

Окремим важливим елементом консервативної критики є апеляція до природи (недарма відео антиґендерного руху «Всі разом за сім'ю!» має назву «Битва за природу»). Елеонора Дібрівна, юристка руху «Всі разом!» безпідставно зазначає, що ґендер:

пропонує суспільству іншу норму, ніж ту, з якої суспільство взагалі зародилося. Норма — одностатеві відносини, однак це суперечить взагалі природі речей і ідеї права. Бо науковці засновують свою ідею права передовсім, що це щось природне — право на життя, право на свободу, право на власність (людина щось виробила, виростила — це її). Право на сім'ю, право на освіту, право говорити — це все є природні явища, не держава їх надала, а лише закріпила і визначила санкції за порушення. Коли ж намагаємось встановити як норму інший тип сім'ї, якого немає в природі, то виходить, що законодавець бере на себе функції природи і намагається надати суспільству інші норми, які не вписуються в уявлення суспільства, у яких воно зростало. Тому це дійсно має політичний характер²¹.

У цьому ж відео Олена Львова додає:

Була навіть така Пекінська конвенція²², яка проголошувала, що ми перевершили природу. Природа нам не указ, ми можемо обрати. І насправді, коли це закладається з дитячого віку, психіка ламається, бо дитина ще не здатна мислити критично. (...) Якщо чоловік одягнеться як жінка і зайде в жіночий туалет, бо він себе так відчуває — а як відчувають себе інші люди? Тому питання дискримінації треба розглядати через питання природи.

Сьогодні з'являється така ідеологія, яка теж носить характер тоталітарності і диктатури, коли ґендер насичується, починаючи з усіх ланок суспільних. Але суспільна норма йде попереду державної і це норма традицій, моралі, звичаїв²³.

21 Всі разом за сім'ю. Відео «Битва за природу» <https://www.youtube.com/watch?v=QrTdSIO7EAW>.

22 Можна зрозуміти, що мова йде про Пекінську Платформу дій. Авторка цитати — Олена Львова — кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник Інституту держави і права імені В.М. Корецького НАН України, доцент кафедри публічного права факультету соціології права КПІ ім. Ігоря Сікорського або не знає, або навмисно не застосовує коректних назв. Далі в цитаті вона повністю спотворює текст міжнародного документу.

23 Всі разом за сім'ю. Відео «Битва за природу». <https://www.youtube.com/watch?v=QrTdSIO7EAW>.

Конспірологія і критика лівих політичних сил

Фактично всі респонденти вважають, що католицька віра несумісна з лівими політичними поглядами і вважають ліві політичні сили відповідальними за поширення «релятивізму» в питаннях сексуальності і ґендерних ролей. Вони посилаються на західноєвропейських консервативних діячів, таких, як уже згадана вище Габріела Кубі або німецький політик Норберт Нойгауз, який стверджує:

Сьогодні велика частина світового дискурсу перебуває під гаслом ґендеру. Цей спосіб мислення також за своєю суттю деконструктивістський. Ґендер дуже любить працювати з тезою про жінок. Мовляв, вони становлять більшість населення планети і повинні мати більше прав. Ґендерна ідеологія робить те саме, що комунізм, тільки провідну силу і вектор вбачає у жінках. Бо начебто чоловіки вже досить лиха принесли людству — тепер треба дати шанс жінкам, і вони приведуть нас до раю. Якщо ми ще раз прочитаємо Маркса і трохи задумаємося, то виявимо, що його анітрохи не цікавить робітник як такий, його анітрохи не цікавить робітничий клас. Насправді його цікавить філософія історії. Через діалектичні прийоми він намагається здійснити історичний переворот»²⁴.

Українські представники антиґендерних течій також поширюють конспірологічну теорію про глобальну «змову» комуністів за підтримки міжнародних організацій на кшталт ООН чи ЄС:

*Якщо ми заглянемо і прочитаємо підручники, посібники з основ теорії ґендеру, наприклад, один із таких класичних посібників з теорії ґендеру було опубліковано в 2004 році, то там ми побачимо джерела походження ґендерної ідеології, а саме — в політичному, комуністичному русі. (...) І ми можемо з усією впевненістю говорити про відсутність наукових підстав для обґрунтування теорії ґендеру. Є суто політичні погляди, суспільно-політичні уподобання певної групи людей»²⁵, — **стверджує Олеся Горгота.***

Михайло Шевченко, директор Інституту сексології та сексуального здоров'я (який серед іншого заявляв, що «ґендерно-нейтральне виховання може спровокувати неправильну сексуальну орієнтацію») вважає, що:

²⁴ Нойхауз Н. Ґендерна ідеологія робить те ж, що і комунізм. <https://zbruc.eu/node/82403>.

²⁵ Горгота О. «Ґендерна ідеологія - відрижка комунізму». https://vgolos.com.ua/articles/genderna-ideologiya-vidryzhka-komunizmu_1179077.html.

ґендерна ідеологія — це комуністична ідеологія, тому що там дуже багато, майже все спільне. Все спільне. От якщо ми проведемо паралелі, то можна сказати, ґендерна ідеологія дорівнює комуністичній ідеології, так? І те, що ґендерний активіст зараз робить, він робить те, що свого часу робив видатний «ідеолог» комунізму Троцький, який вважав, що людей потрібно перевиховувати різними насильницькими методами, і тоді буде краще всім²⁶.

Українське суспільство назагал не обізнане в питаннях теорій ґендеру, а це сприяє процесу тихого і підступного нав'язування йому ґендерної ідеології. Справді, пропаганда та поширення цієї ідеології приховано ведеться на різних рівнях — законотворчому, інформаційному, освітньо-виховному... При цьому свідомо замовчуються незаперечні факти про шкоду ґендерної ідеології для психічного та фізичного здоров'я, зокрема дітей і молоді, не кажемо вже про підкопування самих основ людського, родинного та сімейного життя, що несе зі собою такі теорії²⁷.

Тут варто зазначити, що респонденти говорять не про українські ліві рухи, а радше про протидію на рівні політичних ідеологій, де ідеї, які історично асоціюються з ліволібералами чи марксистами, представляються антиґендерними експертами як ворожі:

В Європейському Союзі переважають ліві політичні сили, для яких програмним є твір Фрідріха Енгельса «Походження сім'ї, приватної власності і держави». Згідно з Енгельсом сім'я як буржуазна інституція повинна зникнути, бо держава покликана перебрати на себе її функції, зокрема функцію виховання дітей. Енгельс дослівно пише, що коли це станеться, дівчина буде в змозі вільно віддаватися чоловікові, не думаючи про наслідки, бо всі наслідки на себе перебере держава, зокрема виховання непланованих дітей. Таким чином, планується зруйнування сім'ї, бо сім'я завжди є джерелом культурної, релігійної і національної традицій. Наприклад, зараз слово «патріот» в Європі вважають майже лайливим. Ми дожилися до того, що ми його прирівнюємо до слова «нацист». Така доля скоро може спіткати і гетеросексуалізм. Планується створення нової європейської людини, позбавленої національних і релігійних коренів. Це потрібно для того, щоб мати масу, якою можна маніпулювати, масу, яка буде охоча задовольняти тільки свої сексуальні потреби і всі проблеми, які з того виникають, — психологічні, венеричні, і більше нічим іншим не буде займатися, ні релігійними питаннями, ні національними, ні сім'єю, ні народом²⁸.

26 Всі разом за сім'ю. Відео «Битва за природу». <https://www.youtube.com/watch?v=QrTdSIO7EAW>.

27 Послання Синоду Єпископів Києво-Галицького Верховного Архиєпископства УГКЦ стосовно небезпеки ґендерної ідеології від 1 грудня 2016 р. http://news.ugcc.ua/documents/poslannya_sinodu_yepiskop%D1%96v_kiievogalitskogo_verhovnogo_arhiiepiskopstva_ugktsstosovno_nebezpeki_gendernoi_%D1%96deolog%D1%96i_78209.html.

28 Гусак П. (2015). Ґендерна політика сьогодні: що це? <http://catholicnews.org.ua/genderna-politika-sogodni-shcho-ce>.

Водночас угорські ліві активістки і ґендерні теоретикіні Естер Ковач і Аніко Грегор²⁹ зазначають, що частково провина за зростання популярності антиґендерних рухів лежить на ліберальних феміністках з вищих соціальних прошарків, які представили далекі для багатьох жінок з робітничого класу питання ідентичності як ключові для фемінізму (і як наслідок лишились непочутими, на відміну від антиґендерних активістів, які співпрацюють з правопопулістськими рухами і пропонують позірну альтернативу неоліберальним соціоекономічним перетворенням). Їхній аргумент перегукується з аргументацією таких соціологів як Дон Кальб чи Девід Ост, які у дослідженні правого популізму у Східній Європі помітили сильний спротив ліберальній демократії як начебто «привнесеній ззовні» і такій, що суперечить інтересам робітничих спільнот:

Багато людей в академічному полі і в активізмі стверджують, що ця нова мова атак на права жінок чи гомосексуалів є частиною консервативної контрреволюції. Або що Фідес хоче відіслати жінок назад на кухню. Або що в контексті, коли атаки на жінок і гомосексуалів стали політично некоректними навіть у консервативних колах, праві сили вигадали нову мову, щоб критикувати те, що і раніше, назвавши це «ґендерною ідеологією». Я критикую такі пояснення у своїх текстах чи у статті з Андреєю Пето і Веронікою Гжебальською про ґендер як «символічний клей». Кампанії проти ґендеру символізують невдачі прогресивних партій і ЛГБТ-рухів, які не зуміли ангажуватись із реальними проблеми в суспільстві. Навіть сам термін «ґендер» походить з англійської, є імпортованим і символізує західний лібералізм. До того ж, соціальні науковці не особливо намагались донести свої тези до суспільства (...) Тож хоч вони і послуговувались терміном ґендер десятиліттями, але угорське суспільство дізналось про цей термін лише від правих пропагандистських медій.

Також серед науковців марксистського спрямування досить критичне ставлення до теми «вільного вибору», тож якраз ліві сили всупереч тому, що стверджують критики ґендерної рівності, назагал мають досить неоднозначне і критичне ставлення до ліберального фемінізму.

29 http://www.criticatac.ro/lefteast/interview-women-exploitation-at-work/?fbclid=IwAR1dLy1YArT9osRclsZFqChf2P_5EDfA8V0HkArxIQwLc8vDwZQBZ0Bw4q.

Антиґендерна ідеологія в світлі гібридної війни та міжнародного неоконсервативного руху

Ще з середини 2000-х, коли почали з'являтися перші ініціативи з протидії «ґендерній ідеології» в Україні, вони часто були пов'язані з проросійськими і панслов'янськими рухами, критичними до перспектив євроінтеграції України. Ця критика «насаджування ззовні чужих для українців цінностей» присутня й сьогодні, причому основними ворогами постають ООН та ЄС. Олеся Горгота зазначає: «ґендерні програми ООН вже вийшли за межі бінарних визначень і прийшли до «багатоманіття ґендерних ідентичностей», які не мають в собі визначення поняття жінка і чоловік, а є лише певними сексуальними орієнтаціями» і додає: «Якщо Україна буде йти шляхом країн ЄС в утвердженні ґендерних програм, то ми маємо нести відповідальність за те, що в майбутньому наші діти будуть вивчати «багатоманіття сексуальних ідентичностей», а не про дві статі чоловіка і жінку».

Термін «ґендер» був прийнятий Організацією Об'єднаних Націй і Європейським Союзом, що є провадженням певної політичної стратегії. Наприклад, в Німеччині ґендер визначено як провідний принцип і ключове завдання для всіх життєвих сфер. Таким чином, відмінності між жіночою і чоловічою статями оголосили соціальною конструкцією, винаходом гетеросексуального суспільства, так, ніби це насильно насаджена гетеросексуальність чинить нас чоловіками і жінками, і треба це подолати. Замість того, аби визнати очевидні психологічні, біологічні, духовні, хромосомні відмінності між чоловічою і жіночою статями, ґендер пропонують як соціальну роль, яку можна відігравати незалежно від реальної статі, тобто від всього того, що було перелічено. ґендерна ідентичність мусить бути текучою, невизначеною, відкритою до щоденного вільного вибору³⁰.

Хоча термін «ґендерна ідеологія» увійшов до англомовного консервативного дискурсу з середини 1990-х, але перші згадки цього словосполучення українською мовою Google знаходить лише десять років тому — переважно у наративах маргінальних рухів за «слов'янську єдність», проти євроінтеграції, проти Джорджа Сороса тощо. Центр дослідження суспільства у своєму моніторингу «Протести, перемоги і репресії в Україні» за 2012 р. описував ці консервативні релігійно-політичні утворення як «невеликі громадські об'єднання, які у публічному просторі позиціонують себе як рухи, аби сконструювати через медіа образ масовості». А експерт(к)и з ґендерної проблематики в опитуванні журналу «Я» на тему «Антиґендер в Україні», проведеному у 2013 р., одноставно вказували на зв'язки

30 Гусак П. (2015). ґендерна політика сьогодні: що це? <http://catholicnews.org.ua/genderna-politika-sogodni-shcho-ce>.

антиґендерних рухів з проросійськими силами та одіозними релігійними формуваннями на кшталт «секти Донгала».

Катерина Левченко у своїй книзі «Гендерне тяжіння» вважає антиґендерні ініціативи «проявом гібридної війни»:

Вони активізувалися в Україні 2010 року — одразу після приходу до влади Януковича. Зникли у вересні 2013-го. Тоді ми не розуміли: чому? Зрозуміли з початком російської окупації Криму. Знов почали набирати силу вже в 2016-му. Я вбачаю в цьому закономірність. Цілеспрямовану роботу політтехнологів. І сьогодні вже не секрет, що антиґендерні рухи є окремою зброєю гібридної війни, мета якої — зупинити європейську інтеграцію України та повернути нашу державу «в лоно» колишньої імперії³¹.

Дійсно, таке враження може скластись, якщо поглянути на перші публікації з критикою «ґендерної ідеології» — тут і публікації щодо підтримки Помаранчевої революції Джорджем Соросом, «прихильником «ґендерної ідеології», яка народилася в надрах феміністського руху, а сьогодні вже стала соціально-політичною основою західного суспільства»³², і стаття Ігоря Друзя з «Русской народной линии» (який 2014 р. переїхав до ДНР) під назвою «По институту семьи ударят ґендером», де згадано ГО «Батьківський комітет України» як організація, що чинить спротив нав'язуванню «ґендеру» з боку ЄС³³.

Навіть ім'я німецької католицької соціологині і неоконсервативної активістки Габрієли Кубі вперше зустрічаємо на російськомовних православних ресурсах (український переклад її книги «Сексуальна революція: руйнування свободи в ім'я свободи» — переклад згаданого вище Петра Гусака з УКУ — вийшов лише 2018 р.).

Цікаво, що питання «чи варто нам взаємодіяти з цими політичними силами?» порушується в греко-католицьких колах, що свідчить про їхню певну автономію від проросійських

31 Левченко К. (2019). Гендерне тяжіння. Харків: Фоліо. с.169.

32 «Місце України у світі, який будує Джордж Сорос» <http://effata.org.ua/articles/misce-ukrainy.html>. Про «ґендерну ідеологію» написано як про основний фокус діяльності Джорджа Сороса: «Ця ідеологія передбачає «свободу ґендерної ідентичності»: хто ким себе уявляє в «ґендерному» сенсі, тим себе і представляє світу. Сам Фонд Сороса відкрито декларує, що «на цілі демократичного розвитку» в країнах Східної Європи і на території колишнього Радянського Союзу за останні 33 роки ним було витрачено \$1,6 млрд. Крім того, \$2,9 млрд. було витрачено на «захист прав людини», перш за все «прав таких маргінальних груп, як споживачі наркотиків, секс-працівники та ЛГБТ-спільноти». І \$2,1 млрд. витрачено на «освітні проекти, тобто на реформу освіти від дошкільної до вищої». Йдеться, перш за все, про ведення сексуальної освіти в рамках «ґендерної рівності».

33 <https://religions.unian.ua/religinossociety/436127-po-institutu-semi-udaryat-genderom.html>.

консервативних рухів. Петро Гусак з УКУ вважає, що попри «різні світоглядні орієнтири» варто намагатися діяти об'єднаним фронтом:

Кілька років тому Греко-Католицька Церква відмовилася брати участь у таких акціях, бо вони були організовані сектою Догнала, яка просто «сідлає» гарячу тему, щоб стати провідною і передовою, як захисниця традиційних моральних цінностей, бо вони мусять щось «осідлати», щоб бути на плаву. З другого боку, це ляпас усім традиційним Церквам, що вони не рухаються, аж потрібна якась абструзна секта, щоб вона їх штовхнула до дії. Але є добрий приклад квітня того року, коли в Києві націоналісти й православні московські козаки об'єдналися і не допустили проведення гей-параду. Тобто незважаючи на зовсім різні світоглядні орієнтири, вони змогли об'єднатися³⁴.

А от представник ВО «Свобода» в інтерв'ю журналу «Я» у 2013 р., навпаки, стверджував, що така співпраця неприйнятна, і навіть вважав за доцільне не брати участі в подібних акціях, щоб не дискредитувати себе:

Взагалі ми зараз у цих акціях не дуже світимось... Ми не проти вступу України до ЄС (краще аніж до москалів знову йти), і ця політика Медведчука «антиЄСівська» під прикриттям протидії гомосексуалізму — вона нам не треба³⁵.

Відмінність у геополітичних векторах, штучне протиставлення «європейського» та «українського національного» може викликати проблеми у консолідації політичних сил антиґендерного спрямування. Таким чином, з одного боку, антиґендерна тематика здатна до певної міри об'єднати організації різного політичного спрямування. З іншого боку, сам дискурс, яким організації оперують при визначенні «ворогів» ґендерного руху, є різним і, якщо стратегічні геополітичні питання є наразі важливішими, то консолідація різних політичних сил навколо антиґендерної тематики стає більш проблематичною, — пишуть активіст(к)и ґендерного руху в журналі «Я»³⁶.

Однак, сьогодні ситуація суттєво змінилась і антиґендерні ініціативи стали більш мейнстрімними та «респектабельними», а також виробили більш цілісну колективну ідентичність. Католицька церква в Україні (і РКЦ, і УГКЦ) офіційно виступала з критикою «ґендерної ідеології». Google-пошук за ключовими словами «ґендерна ідеологія» видає

34 Гусак П. (2015). Ґендерна політика сьогодні: що це? <http://catholicnews.org.ua/genderna-politika-sogodni-shcho-ce>.

35 <https://ua.boell.org/sites/default/files/gendernyi-zhurnal-ya-34-2013.pdf>

36 <https://ua.boell.org/sites/default/files/gendernyi-zhurnal-ya-34-2013.pdf>

понад 340 тисяч результатів. У першій десятці — офіційна сторінка Греко-католицької церкви, Інститут біоетики Українського Католицького Університету, декілька всеукраїнських католицьких медійних ресурсів — «Католицький оглядач», «Кредо», а також українська сторінка Vatican News. Усі посилання, як і раніше, представляють консервативні політичні та релігійні позиції з критикою ґендерних теорій, але вже не є маргінальними (і тим паче проросійськими) рухами, як у 2010-х.

Норберт Нойхауз — доктор економічних наук, експерт-урбаніст, один із ідеологів християнсько-демократичного руху Німеччини та Європи, экс-віце-мер німецького міста Трір, виступаючи на «Форумі відповідальних християн» у Львові у серпні 2018 р., зазначив:

Хибним є російський керунок думати, що ЄС — розсадник аморальності і занепаду. Це мислення в хибний бік. Сьогодні весь світ перебуває в новому ідеологічному протистоянні, яке почалося 1990 року»³⁷.

На глобальність цього «ідеологічного протистояння» вказує і мережа зв'язків опитаних авторками респондентів (навчаючись у Римі чи в Ліхтенштейні, респонденти вперше почули термін «ґендерна ідеологія»), і передруки на католицьких сайтах (здебільшого з польської мови), і джерела фінансування західноєвропейськими і північноамериканськими католицькими структурами³⁸.

Іншим цікавим висновком із інтерв'ю з представниками академічної спільноти є акцент усіх антиґендерних науковців на політичній площині. На запитання «Як чинити спротив ґендерній ідеології?» усі зазначають необхідність робити це у політичній площині — шляхом законотворчої діяльності і спротиву ухваленню небажаних законів, а також на рівні місцевих органів влади.

Це не вигідно робити голосно, бо приносить додаткові клопоти. Якщо це виносити на парламентський рівень, потрібно спочатку зареєструвати законопроект, подати його в першому читанні, після чого його повертають для поправок і приймають або не приймають у другому, третьому читаннях. Є, зрештою, леґітимні ЗМІ, які активно слідкують за

³⁷ <https://glavcom.ua/digest/genderna-ideologiya-robit-te-zh-shcho-y-komunizm-521775.html>

³⁸ Про фінансування гомофобних ініціатив американськими ультраправими політичними і релігійними організаціями писав, зокрема Юрій Франк у журналі «Я»: «Вся эта деятельность, несомненно, требует значительных ресурсов и финансовых вложений, которые обеспечиваются спонсорами из США и Западной Европы — утратившими политическое влияние у себя на родине и поэтому ищущими новые сферы влияния. Этот факт выглядит особенно курьезным в контексте риторики этих организаций, обвиняющих ЛГБТ-движение в «грантоедстве» и «разрушении традиционных ценностей на деньги Запада». В сущности, они занимаются тем же, экспортируя агрессивную гомофобию в наш регион».

цим усім. Тому ефективніше це впроваджувати прихованішим шляхом, наприклад, через підвідомчі директиви міністрів, які видають розпорядження, обов'язкові до виконання по всій вертикалі певного міністерства. Якщо це Міністерство охорони здоров'я, то вказівки доходять аж до останнього лікаря, якщо ж це лінія Міністерства освіти, то аж до останнього вчителя. Але широкий загал про це не знає, лише спеціалісти, які цим цікавляться, можуть знайти інформацію на відповідних відомчих сайтах. Приміром, в Тернополі є вже два дитячі садки, де дітей виховують за ґендерною теорією. На всяких молодіжних конференціях це питання знову і знову ставиться³⁹.

Але окрім цих практичних видів діяльності антиґендерні ініціативи нав'язують певне бачення суспільного устрою і соціальної взаємодії, яке базується на пошуку ворогів, недовірі до людей з відмінними поглядами, на логіці «обложеної фортеці», де навколо вороги і ми мусимо захищатись. Проблематичним є формування недовіри як погляду на світ (наприклад, переконання, що політичний опонент неодмінно має «маніпулювати» і «нав'язувати ідеологію»). Цю парадигму страху і недовіри можна легко переносити з одного «гарячого питання» на інше, як ми бачимо з переліку питань, які непокоять респондентів цього дослідження: екологічні рухи, теорія еволюції, соціальна держава, захист прав вразливих категорій населення, аборти, ювенальна юстиція тощо. Тож завдання прогресивних сил — це пропонувати альтернативну парадигму взаємодії зі світом, відкритішу до діалогу, з дотриманням ненасильницьких методів взаємодії ідейних опонентів.

39 Гусак П. (2015). Ґендерна політика сьогодні: що це? <http://catholicnews.org.ua/genderna-politika-sogodni-shcho-ce>.